

PRIKAZI, OSVRTI, OCJENE

VJEKOSLAV BAJSIĆ, *Granična pitanja religije i znanosti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1998, str.383.

Od početka znanstvenog doba do danas tema o odnosu vjere i znanosti, odnosno granična pitanja između njih, pobuđivala su interes kod ljudi, posebno onih od znanosti. Jedne je vodio motiv da dokažu kako će znanost pokazati da je vjera suvišna, da je ona samo utočište za slabe i neuke, a drugi su nastojali ukazati da se vjera i znanost nadopunjavaju i da su one u jednom komplementarnom odnosu.

Na velikim svjetskim jezicima o toj problematici postoji velika i obimna literatura, na hrvatskom je ona na žalost veoma siromašna. Ipak smo nedavno i na hrvatskom jeziku dobili kapitalno djelo s tog područja od pok. profesora filozofije na Teološkom fakultetu u Zagrebu Vjekoslava Bajsića. U knjizi su sabrani svi njegovi radovi o problemima odnosa teologije i kršćanske filozofije s jedne i prirodnih znanosti s druge strane. Pisac se tim problemima bavio gotovo cijeloga svog života. Djelo je za tisak priredio dr. Stjepan Kušar.

Knjiga je podijeljena u pet djelova s dodatkom u kojem se donosi cjelokupna autorova bibliografija.

Prvi je dio njegov habilitacijski rad o filozofskim problemima hominizacije. Na pitanje odakle čovjek postoje dva odgovora: jedan stari, biblijsko-teološki, i drugi, relativno novi, prirodnoznanstveni. Autor na široko raspravlja o pojmovnoj i stvarnoj

problematici prirodoslovne teorije evolucije i njezinih filozofskih implikacija te u zaključki ističe da se ona ne protivi kršćanskoj filozofiji, ukoliko se drži granica prirodoslovne metode, ali se protivi pojmu stvoritelja-demijurga, stvoritelja-lončara, kakav je često prisutan u svijesti običnog vjernika.

Drugi dio obuhvaća četiri zasebna rada u kojima se govori o shemi prirodne selekcije kao metafizičkom principu, filozofskom promišljanju evolucije, problemu hominizacije nakon enciklike "Humani generis" (1950.) te o evolucionizmu unutar kršćanske slike svijeta. Taj dio samo produbljuje i zaokružuje neke teme iz prvog dijela. Što se tiče sučeljavanja sheme Darwinove ideje prirodnog odabiranja i klasične sheme finalnosti, autor naglašava da one nisu jedna drugoj suprotstavljene. Seleksijska shema je šira i ona obuhvaća onu finalnu. Evolutivno događanje je također finalno "u tom smislu što pokazuje u smjeru uvijek veće odnosnosti". Ona je finalna ne u tom smislu da je u prirodno događanje od samog početka stavljena neka ideja koja ga vodi, već zbog toga što smisao neprestano ulazi u to događanje. A to je onda u skladu s definicijom stvaranja sv. Tome Akvinskoga prema kojoj biti stvoren znači biti u totalnom odnosu prema Stvoritelju, pa prema tome Bog prirodi neprekidno izriče svoj božanski stvaralački "da".

Danas je potrebno da se teolozi i filozofi upute u najnovije podatke prirodnih znanosti, ali isto tako da se i prirodoslovci više pozabave filozofskom i teološkom stranom

problematike hominizacije, tj. "očovjećenja" čovjeka. Crkva će o tom problemu reći svoj konačni sud tek onda kad prirodna znanost o njemu reče svoju posljednju riječ od koje je, čini se, još vrlo daleko.

Srednji vijek je uspio stvoriti jednu zaokruženu sliku svijeta koja je više stoljeća bila prihvatljiva. Početkom XVII. stoljeća, uvođenjem nove eksperimentalno-matematičke metode, u shvaćanju prirode nastaje nešto novo. Nastao je sukob one srednjovjekovne s novom slikom svijeta koja je u nastajanju. To nije bio sukob, kako se općenito mislilo, između filozofije, teologije i biblijskih znanosti s jedne i prirodne znanosti s druge strane, nego sukob dviju sinteza, od kojih ova druga još ni danas nije stvorena.

Treći je dio posvećen graničnim pitanjima teologije i prirodne znanosti. Uvođenjem nove, matematičko-eksperimentalne, metode, prirodne se znanosti izdvajaju iz dotadašnje cjeline "universitas scientiarum" ili neke "kršćanske enciklopedije". U XVIII., a pogotovo u drugoj polovici XIX. st. širi se mišljenje o gotovo nepremostivoj suprotnosti između teologije i prirodnih znanosti. Pogreške su se činile na obje strane, jer se ni jedna ni druga često nisu držale u granicama metode svojih znanosti.

U tom dijelu autor raspravlja i tri velika granična pitanja između teologije i prirodnih znanosti. Najprije o pitanju kako je nastao svemir, da li je on nastao u vremenu ili je od vječnosti, kako je učio Aristotel, a sv. Toma dopuštao. Autor je izvrsno potkovan najnovijim podacima moderne fizike i astronomije koji govore o nastanku svemira, njegovu širenju, njegovoj budućnosti, o čemu znanstvenici i danas uvelike raspravljaju. Drugo je veliko pitanje problem nastanka života u svemiru, a treće o postanku čovjeka. Posebno

ističemo poglavlje o "Teološkoj problematici" u kojem se na kraju govori i o problemu monogenizma i poligenizma te o problemu čovjekova prvotnoga stanja. Na kraju ovoga dijela dodana je recenzija jedne knjige (Dr. o. Božo Vuco: *Od atoma do svemira*, Makarska 1964) kao i odgovor autoru te knjige na njegovu repliku, u kojima se dobro vidi kako treba biti veoma pažljiv kad se prirodnoznanstveni rezultati upotrebljavaju u apologetske svrhe. Njima je nadodano još jedno autorovo pismo o logici argumentiranja s obzirom na pobačaj prema kojoj bi se trebalo držati načela tuciorizma, a ne probabilizma.

Četvrti dio raspravlja o filozofskim temeljima prirodne znanosti, prirodnoznanstvenoj civilizaciji kao izazovu, duhovnim aspektima neracionalnog korištenja energije, odnosu uma i vjere te o horoskopu i mogućim posjetiteljima iz svemira.

Iako je teško naići na jedinstvenu definiciju filozofije, ipak se može reći da ona traži neke "posljednje odgovore na posljednja pitanja". Sredinom XIX. st. sami se prirodoslovci počinju zanimati za filozofske probleme prirodnih znanosti, iako u samom početku u negativnom smislu, tj. kako se osloboditi metafizičkih pitanja. Međutim, sve se više spoznavalo da prirodno događanje nije determinističko i točno predvidljivo. Kasnije, nakon rezultata relativističke i kvantne fizike, uvidjelo se da se prirodno događanje odvija samo unutar računa vjerojatnosti, tako da su se neki veliki fizičari (npr. W. Heisenberg i W. Pauli) odmaknuli od demokritskog shvaćanja svijeta i priklonili onom platonovskom.

Početkom našega stoljeća napetost između teologije i prirodne znanosti pomalo popušta. Do ozbiljnijeg dijaloga ipak će doći tek nakon enciklike "Humani generis". Ne može se reći da su sve poteškoće riješene, ali je atmosfera

danas puno bolja. I znanost pomalo uviđa svoje granice. Jedna sinteza između teologije i prirodne znanosti nije više moguća kao što je to bilo u Srednjem vijeku, ali se ipak njihovi putovi više tako ne razilaze.

U petom dijelu pod naslovom "Scripta cosmologica" autor donosi kratki prikaz povijesti filozofije prirode od početaka grčke filozofije, preko Srednjega vijeka do nove fizike našega doba. Za filozofiranje o prirodi potrebna je uska suradnja s prirodnim znanostima. Danas je to veoma teško jer su prirodne znanosti toliko napredovale da je jednom čovjeku teško imati dobar pregled u filozofiji i u različitim prirodnoznanstvenim disciplinama. Ipak, filozofija prirode nije "suvišan i uzaludan posao", iako je veoma zahtjevan. Granična pitanja vjere i znanosti ostat će dugo aktualna pitanja.

Šteta što autor to djelo nije sam uspio izdati za života, jer bi ono tada bilo sigurno puno sistematičnije i bez nepotrebnih ponavljanja. No, i ovako ovo je djelo izvanredno važno, jedinstveno na hrvatskom jeziku. Ova je knjiga nezaobilazna za sve one koje zanima problematika odnosa teologije, filozofije i prirodnih znanosti.

Mijo Čaleta, OFM

PRIMLJENE KNJIGE

KNJIŽNICA "U PRAVI TRENU-TAK" VAM NUDI:

1. J. GALOT, *Upoznajmo i slavimo Oca*. Nacrt teologije o Bogu Ocu. Aktualno ove godine. - Cijena 35 kn.
2. MLADEŽ S BOGOM. Molitvenik za mlade. Sastavili su ga mladi zajedno sa svojim vjeroučiteljima i ovo je već 4. izdanje. - Cijena 20 kn.
3. Ž. BEZIĆ, *Znakovi, simboli, mitovi*. Naš poznati i plodni pisac s područja pastorala predstavlja nam svijet znakova s različitih polazišta: nazivlje, simbolika, religioznost, stari i novi mitovi. - Cijena 20 kn.
4. R. KORNPORST, *Majka Terezija. Znak nade*. Suvremeni primjer koji privlači i potiče. - Cijena 15 kn.
5. L. SCHUBERT, *Čudesni sat molitve* izmijenit će vaš život. Kratko i poticajno duhovno štivo spisateljice koja je životno osjetila ono što piše. - Cijena 8 kn.
6. A. i J. MURPHY, *Uspješno roditeljstvo*. Bračni par donosi vlastita zapažanja i savjete o uspješnom roditeljstvu. Knjiga je pisana laganim i zanimljivim stilom. - Cijena 20 kn.
7. I. ZOVKIĆ, *Naše ljekovito bilje i fitoterapija*. Prikaz 200 ljekovitih biljaka s područja Hrvatske i BiH riječju i slikom u boji kao i priprema određenog lijeka. - Cijena 100 kn, tvrdi uvez s ovitkom 140 kn.
8. G. HERTZKA, *Čudo Hildegardine medicine*. Ovo je već 6.